

el cooperativisme, una alternativa a la crisi...?

per
JOSEP RECASENS i ADROHER

Quan les comunitats es troben involucrades en crisis materials o espirituals, o bé com l'actual que afecta ambdues qüestions, s'acostuma a dipositar la confiança en ideologies noves i renovadores. Doncs bé, tot al contrari d'allò que era previsible, els sectors afectats avui donen un cop d'ull enrera envers un programa d'actuació que tingué els seus principis a la vila de Rochale Comtat de Manchester (Anglaterra), l'any 1844, on es posaren els pilans d'aquest grandíols moviment.

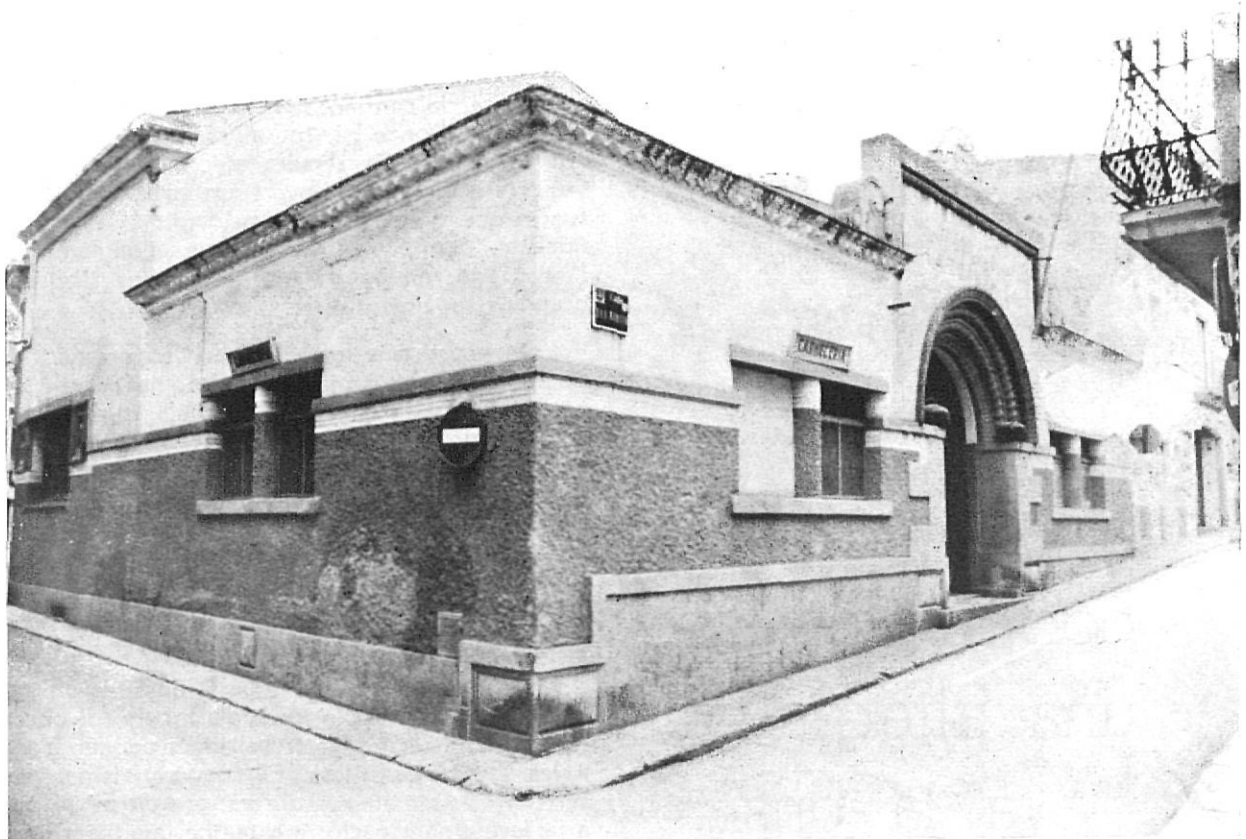
«Es notori que les primeres Cooperatives de Consum a les nostres contrades, nasqueren en nuclis industrials, on existien els obrers que manufacturaven el suro, com Palafrugell (1865), Palamós (1876), Sant Feliu de Guíxols, Sant Antoni de Calonge, Agullana (1889), Cassà de la Selva (1884), Llagostera (1878), etc. També en les poblacions on la indústria tèxtil va arrelar a la vora del riu Ter, com: Camprodon, St. Joan de les Abadesses, Ripoll, Anglès, Bonmatí, Besanó, Girona.

El cooperativisme en aquests anys, és un exponent claríssim de la força del moviment obrer i de l'organització dels treballadors per fer front a les seves necessitats. El cooperativisme, per ser obra dels mateixos obrers, era un mitjà per a la seva emancipació; era també una lluita contra el lucre, l'especulació, contra els prestadors de diners, els intermediaris i els traficants; pel seu caràcter democràtic, era popular i comunitari; en definitiva promovia la solidaritat, la unió fraternal, perquè s'estimolava en el principi de l'ajuda mútua».

Podem assegurar que avui aquest moviment és en disposició d'ésser útil als seus associats «des del bressol fins a la tomba».

Crec que no s'ha aprofundit degudament en els avantatges que el moviment cooperativista podria aportar a la nostra malmesa societat. Deslligat de tota ideologia política, és una eina de treball amb suficients recursos com per resoldre moltes de les dificultats que avui se'ns plantejen.

El cooperativisme no té uns principis estàtics i inamobibles, ans el contrari en cada ocasió i circumstàncies fa servir tot allò que creu més adequat per aconseguir «normalitzar el desequilibri que pateix actualment el món de l'economia i per instaurar unes normes de justícia i equitat en les relacions econòmiques dels pobles amb el resultat d'un augment de la pau i benestar per a la societat». Així veiem com, des dels seus inicis, es preocupa del consum alimentari, bàsica inquietud d'aleshores; d'aquella positiva tasca —interrompuda pel daltabaix del 1936—, que representà un retrocés important per al moviment. En acabar-se la guerra civil espanyola,

La Cooperativa més antiga de Catalunya és "L'Econòmica de Palafrugell", fundada el primer de gener de 1865. L'any 1934 es fusionà amb "La Reformadora", i en l'actualitat té 1.211 socis.

les noves autoritats varen ordenar la dissolució de totes les cooperatives. El perill de desaparició o de tergiversació era palès, i només la tossudesa dels vells i empedreïts socis, aconseguia que el govern franquista promulgés el dia 2 de gener de 1942, la nova Llei de Cooperatives. El 16 de març de 1944 se'n publicava el Reglament de la seva aplicació. Es tractava d'un articulat ben propi d'un règim dictatorial, i que en res no s'assemblava a l'esperit que li donaren els seus fundadors. L'article més significatiu i que fàcilment pot donar-nos una idea de les condicions en què havien de desenvolupar-se aquelles entitats és el següent:

"Artículo 72. — El Delegado Nacional de Sindicatos, cuando así lo aconsejen los supremos intereses de la comunidad Nacional - Sindicalista, a la cual representa, podrá separar a los gerentes, directores y a cuantas personas que con cualquier denominación asuman funciones efectivas rectoras o de alta gestión en las Cooperativas o Uniones de Cooperativas".

Per tal de tenir una lleugera idea del que realment va representar per al Moviment Cooperativista català aquell decret abolicionista del 1939 direm que encara avui, el 1984, en tot el Principat, un centenar llarg de cooperatives resten incautades, o en una situació legal complexa i difícil. En alguns casos perquè els Ajuntaments se les han fetes seves, en d'altres perquè han estat els particulars que les han adquirides fraudulentment, i també en algunes circumstàncies per desaparició d'aquelles persones que podrien reivindicar-les. Publiquem tot seguit la relació de Cooperatives gironines incloses en aquests casos:

Blanes:

«Casal del Poble» (Ateneu), Avgda. General Franco, núm. 24, (1), (2), (3), (4), (6), (9).

«La Blanenca». Cooperativa de Consum i de fer pa, amb dos locals: Avgda. Itàlia, núm. 22 i C. Sant Jaume, núm. 14 (actualment l'un pertany a l'A.I.S.S. i l'altre a la Creu Roja, (1), (2), (3), (5), (7).

Fortià:

«Centre Agrícola i Social». Cooperativa de Consum. Ocupada per «La Hermandad de Agricultores y Ganaderos», (1), (5), (7).

Girona:

«L'Esperança Gironina», (1), (3), (10).
«L'Econòmica de Palau-Sacosta», (11).

Sant Feliu de Guíxols:

Cooperativa «La Guixolense», actualment integrada en una altra, (1), (7).

Santa Llogaia d'Alguema:

«Centre Social i Agrari», (1), (5).

Sant Hilari Sacalm:

«Unió Obrera», (1), (3), (5), (7), (8).

Sant Jaume de Llierca:

«Societat de Socors i Mut.» (Casal Català. Carrer St. Francesc, (1), (2), (3), (5).

«La Familiar Celranenca», «La Popular Bescanoniana», «La Fraternal de Santa Engènia de Ter», «La Protectora de Cassà de la Selva», «La Regeneradora de Lla-gostera».

Són algunes de les Cooperatives més conegudes que desaparegueren, per problemes de tota mena; òbit dels directius més actius..., exilis..., i dificultats de tota classe.

Arran de la greu crisi econòmica actual, i del fantasmagòric esdevenidor d'un atur de conseqüències imprevisibles, algunes empreses ja segellades amb el definitiu «in articulo mortis», aconsellen llurs obrers perquè en règim cooperatiu gestionin la seva reactivació, curiosament es tracta d'un cooperativisme recent, desacostumat i quelcom incoherent si tenim en compte el model de societat en què ens desenvolupem. De totes maneres és innegable que per a la classe obrera, li dóna la possibilitat d'intentar salvar el seu lloc de treball, i a més a més representa una interessant oportunitat de demostrar la seva capacitat per a l'autogestió; la creació de noves Cooperatives de Treball, no és un fenomen transitori ni tan sols efímer, sinó que és una realitat generalitzada, no sols a l'Estat Espanyol, sinó fins i tot a nivell de l'Europa Comunitària. Fóra molt interessant de disposar de dades per conèixer en quin percentatge s'aconsegueixen aquests objectius.

Assenyalaríem també la importància que en l'economia dels països de l'Europa Oriental té el Moviment Cooperativista, si bé el seu estudi i anàlisi defugiria dels propòsits que avui ens ocupen en el present treball.

- (1) Primer Congrés de la Federació de Cooperatives de Consumidors de Catalunya, 4-5 juny 1983. Ponència: «Cooperatives Incautades».
- (2) Incorporades al Patrimoni de la «Delegación Nacional de Sindicatos», d'acord amb la Llei 23-9-39, i que figuren en l'Inventari del Patrimoni de l'AISS. Dades del Ministeri de Treball, abril de 1983.
- (3) Incloses en l'Associació de Recuperació de Patrimonis.
- (4) Incloses en una pregunta del Diputat Sr. Joan Raventós al Congrés dels Diputats. 1978.
- (5) Inscrites al Departament de Treball de la Generalitat de Catalunya. 1981.
- (6) Cooperatives en poder de l'AISS.
- (7) Pertany a un Estudi encara no publicat de la Direcció General de Cooperatives de la Generalitat.
- (8) Va estar tancada uns anys i darrerament per recuperar el seu patrimoni, s'ha constituït com a continuadora la «Cooperativa Sant Hilari», si bé encara no practica funcions comercials.
- (9) En determinats casos pot donar-se una certa confusió entre Cooperatives i Casals.

- (10) Cooperativa Obrera de Consum, fundada als voltants de 1930 per uns ferroviaris, arribà a tenir prop de 7.000 socis i una sucursal al Pont Major, si bé cal tenir en consideració que l'any 1936, sota la consigna de la Federació de Cooperatives, es fusionaren les tres que hi havia a Girona, quedant englobades en una sola entitat jurídica anomenada «L'Esperança Gironina». Després de la guerra dificultosament tornà obrir, si bé en no permetre-li de repartir racionament, anà minvant la seva activitat de tal manera que el 1960, hagué de vendre's per pagar els deutes que tenia.
- (11) Situada a la Ctra. de Barcelona, prop de les vies de la R.E.N.F.E., la qual cosa els permetia descarregar les mercaderies directament als seus magatzems. Conjuntament amb Centre Republicà adquiriren un solar, destinat a ambdues entitats on hi havien ja els fonaments fets al final de la guerra, acabada aquesta, exilats els seus dirigents, i donat que ningú no pagava les contribucions, passà a la subhasta pública, essent per tant de propietat particular l'esmentat solar, que avui ja està edificat.

De totes maneres, des del meu punt de vista, la més engrescadora i apassionant possibilitat seria que les cooperatives, agrícoles, ramaderes, vinícoles, olivares, de pescadors, etc., etc., disposessin d'una organització experimentada i eficaç que permetés de crear un lligam a través d'unes altres cooperatives de consum i de crèdit, i així poder donar una resposta contundent i positiva a les inexplicables sobrepuges de cada dia, i per damunt de tot tindriem uns elements fiables per a poder exercir el control de la qualitat alimentària, avui certament molt degradada.

«Justament dintre de l'estat Espanyol tenim un exemple ben valuós del que pot fer el cooperativisme en l'àmbit industrial. Ens referim a l'«Experiència Cooperativa de Mondragón» al País Basc. Uns homes que han sabut edificar un complex industrial, integrat actualment per un centenar de cooperatives de producció, vinculades estretament, resultat d'un creixement des de 1965, quan un sacerdot amb un petit grup de deixebles de l'Escola Professional de Mondragón que ell dirigia, emprengueren una aventura industrial tan singular.

Potser no és el lloc ni el moment de parlar de l'extraordinària personalitat de Don José M.ª Arizmendiarieta, capdavanter d'aquella aventura que ha portat a un conjunt cooperatiu, potser el més important del món, que els darrers anys (Don José M.ª Arizmendiarieta morí el mes de novembre de 1976) ha continuat el seu creixe-

ment mancat de la direcció del qui l'inicià i conduí amb tal clarividència. Però seria apassionant de poder escatir per quins itineraris, en el seu esperit, s'anaren concretant, amb l'ajuda d'una voluntat infatigable i per la comprensió dels problemes a nivell de la realitat, les solucions vàlides que anà aportant a cada moment, possibilitant un creixement talment prodigiós.

Avui a les indústries que aplega l'Experiència Cooperativa hi treballen unes vint mil persones i el seu volum de vendes voreja els cent milions de pessetes. Una de les característiques del Grup, filla d'una sàvia concepció, és que gairebé totes les seves cooperatives són d'unes dimensions reduïdes, puix solament una d'elles supera els tres mil associats i cap de les altres no supera el miler. Dèiem que és una mesura sàvia mantenir reduïdes les dimensions de les indústries, perquè és una manera de facilitar als associats un coneixement i familiarització directes amb la seva empresa, com també, per altra part permet d'instalar cada fàbrica al costat dels centres de població on resideixen els cooperadors, fent possible així la integració indústria-hàbitat. Mantenir les dimensions de les unitats de producció a una escala que permeti la percepció global directa del qui hi treballa, és una de les preocupacions constants de l'Experiència Cooperativa, de manera que quan una unitat de producció creix molt hom procura, en la mesura que ho permet el treball a realitzar, segregarse-

La comercialització dels "Productos Blancos" per part de la Cooperativa de Consum Erosky de Biscaia, pot considerar-se una feliç iniciativa; de presentació senzilla, posseeixen un control garantit pels seus laboratoris; són una ètica alternativa qualitat/preu, enfront de les poderoses marques que dominen el mercat.

la branca més desenvolupada per fer-ne una nova unitat».

D'entre totes elles, destacaríem la Cooperativa de Consum Eroski, que és el fruit d'una interrelació continuada de dos col·lectius, ben definits i independents, però estretament relacionats: socis de treball i socis consumidors, l'un i l'altre és complementen en un òrgan aglutinador anomenat Consell Rector; disposen de 72 punts de venda repartits entre Biscaia, Guipúscoa, Alaba i Navarra. Editen una publicació d'orientació al consumidor, bilingüe, i repartida totalment gratuïta entre els associats i també a la resta de l'estat Espanyol; té una tirada de 30.000 exemplars i 32 pàgines; el número d'octubre de 1983 estava dedicat a la investigació i control del consum alimentari a les escoles.

Com es pot suposar l'«Experiència Cooperativa de Mondragón» s'ha preocupat en tot moment, i molt, de propulsar les activitats que podien ajudar l'afermament de la base productiva i l'extensió del Grup. Per exemple, en el camp de la investigació i de la innovació de tècniques, en la formació de gerents i administradors, cooperatives de construcció d'habitatges, implantació de noves cooperatives, expansió de la cooperativa de consum del Grup, suplència de l'Estat en la Seguretat Social, ja que els cooperadors són considerats treballadors autònoms. Les inversions del Grup, temps enrera, foren superiors als quatre mil dos-cents milions de pessetes anyals.

El Grup es preocupa igualment de necessitats que pugui tenir el País Basc, i en aquest ordre de coses hi ha la seva ajuda per a la formació i manteniment de les cooperatives d'Ikastolas, l'ensenyament en basc, i millora del professorat, serveis culturals dels cooperadors. Les despeses del Grup per a aquestes atencions foren de més de cent vint milions el 1981.

Possiblement l'Experiència de Mondragón, sigui irrepitible actualment, donat que en el moment de la seva fundació hi havia tot un seguit de condicionaments favorables que evidentment avui no hi són. En tot cas, el que sí caldrà és estar molt a l'aguait dels esdeveniments, per tal que aquesta reactivació del cooperativisme produït al nostre país, i també a les terres gironines, per la manca de feina, no esdevingui un fracàs, caldria endegar primerament un Pla de Formació, tant a nivell de socis com de futurs dirigents; aquesta formació és imprescindible i totalment necessària, sinó recordem les paraules que el Dr. H. Hellin, representant del prestigiós moviment cooperatiu suec, ric de mitjans financers, en idees constructives i en realitzacions considerables: «Si ens fos donat de començar altre cop el nostre moviment i ens deixessin escollir entre dues possibilitats, d'una part fer-ho sense capital, però amb un gran nombre de socis i de personal instruït i de l'altra al contrari, disposant de molts de cabals, però amb socis no degudament informats, la nostra experiència ens faria decantar cap a la primera fórmula».

Existia una norma generalitzada per la qual les Cooperatives de Consum no acostumaven a acceptar monedes de curs legal, sinó que en tenien de pròpies. Les monedes de 500, 100, 50, 25 i 1 pessetes, formen la col·lecció completa de "La Unión Anglesense", i el bitllet de pesseta és de la "Económica Saltense".

Resulta evident que els nostres polítics, d'un tarannà tímidament esquerrà, comparteixen conjuntament amb les capes adinerades de la societat el temor i la desconfiança envers el moviment cooperativista, i per aquest motiu no acaben de donar-li el recolzament econòmic necessari per al seu total desenvolupament. Coneixen perfectament que es tracta d'un «GRAN GEGANT ADORMIT», i els causa autèntica basarda despertar-lo. Conceptes tan engrescadors com «auto-gestió», «ningú no és menys que ningú, ni més

que un altre», «allò que per una persona sola és impossible d'assolir, si s'uneixen esdevé fàcil» són idees que fereixen la fina sensibilitat auditiva de determinats sectors de la nostra societat. Caldrà veure si, en el decurs dels propers anys, la gran crisi queda superada i novament l'economia recupera una certa normalitat; en cas contrari no hi ha dubte que el «GRAN GEGANT» pot despertar i ningú no és capaç de preveure les conseqüències que se'n poden derivar.

BIBLIOGRAFIA

Caixa d'Estalvis de Catalunya. — Directori de les Cooperatives Agràries. Barcelona, 1981.

Eroski, S. Coop. — Memoria de 1981, 1982. Revista del Consumidor Vasco. Publicación mensual, Elorrio (Vizcaya).

FARRÀS, F. — Revista de la Cooperació Catalana, núms. 35-36. «Una experiència important». Barcelona, 1983.

FERRER GIRONÈS, Francesc. — «Notes sobre el Moviment Obrer a les Comarques Gironines». «Presència». Girona, abril de 1981.

— «Notes per a la història del Cooperativisme a les Comarques Gironines». «Presència». Girona, maig de 1981.

Fundació Roca i Galès. — «Reformulació dels Principis Cooperatius». Barcelona, 1982.

Generalitat de Catalunya. — Jornades sobre la Cooperació a Catalunya. Barcelona, 1981.

PEREZ BARÓ, Albert. — «Historia de la Cooperación Catalana». Barcelona, 1974.

RECASENS i ADROHER, Josep. — «El Moviment Cooperativista». «Punt Diari». Girona, 25 de novembre de 1981.

SANTAMARIA i QUINTANA, Isidoro. — Ponència a la «Asamblea General de Cooperativas de Consumidores de España». Any 1978.